JETIR.ORG ISSN: 2349-5162 | ESTD Year : 2014 | Monthly Issue
JOURNAL OF EMERGING TECHNOLOGIES AND INNOVATIVE RESEARCH (JETIR)
An International Scholarly Open Access, Peer-reviewed, Refereed Journal

মৃণাল কলিতাৰ ‟বকুল ফুলৰ দৰে"উপন্যাসৰ বিষয়সাৰ : এক বিশ্লেষণাত্মক অধ্যয়ন

ড° দীপশিখা গগৈ

সহকাৰী অধ্যাপক, অসমীয়া বিভাগ কুমাৰ ভাস্কৰ বৰ্মা সংস্কৃত আৰু পুৰাতন অধ্যয়ন বিশ্ববিদ্যালয়, নলবাৰী, অসম

পৰেশ দাস

গৱেষক ছাত্ৰ, অসমীয়া বিভাগ কুমাৰ ভাস্কৰ বৰ্মা সংস্কৃত আৰু পুৰাতন অধ্যয়ন বিশ্ববিদ্যালয়, নলবাৰী, অসম

১.০ প্ৰস্তাৱনা :

অসমীয়া সাহিত্য জগতত গল্পকাৰ হিচাপে সুপৰিচিত মৃণাল কলিতাৰ প্ৰথম উপন্যাস ‛বকুল ফুলৰ দৰে' এখন পাঠকৰ মনোজগতক স্পৰ্শ কৰিব পৰা পঠনযোগ্য উপন্যাস। উপন্যাসখনে ২০২১ চনৰ শিশু সাহিত্য বঁটা লাভ কৰাৰ উপৰিও আকাশবাণী গুৱাহাটী কেন্দ্ৰৰ উপন্যাস পাঠ অনুষ্ঠানত ২০২০ চনৰ জানুৱাৰী মাহৰ পৰা ৩২টা খণ্ডত প্ৰচাৰিত হৈছিল। উপন্যাসখনৰ চলচ্চিত্ৰ ৰূপ দিয়া হয় আৰু এই চলচ্চিত্ৰখনে দেশ বিদেশৰ বিভিন্ন চলচ্চিত্ৰ সমাৰোহত প্ৰদৰ্শিত তথা পুৰস্কাৰ বুটলিবলৈ সক্ষম হৈছে। উপন্যাসখনৰ বিষয়বস্তু সম্পৰ্কত ঔপন্যাসিকে নিজে উল্লেখ কৰি যোৱা কথাখিনিৰ পৰা এই কথা স্পষ্ট হয় যে, তেখেতে সাম্প্ৰতিক শিক্ষা ব্যৱস্থাটোক একেবাৰে ওচৰৰ পৰা সূক্ষ্ম নিৰীক্ষণ কৰি তাৰ গতি- প্ৰকৃতি, আঁসোৱাহ আৰু সম্ভাৱনাক অনুধাৱন কৰিছিল। উপন্যাসখনৰ কাহিনীৰ মূল উপজীব্যত এই কাৰকে মুখ্য ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছে। বিষয়টো তথাকথিত ‛ছিৰিয়াছ' বিষয়, কিন্তু উপন্যাসখনৰ উপস্থাপন শৈলী আৰু চৰিত্ৰৰ সংবেদনশীলতাই পাঠকক হৃদয়স্পৰ্শী অনুভৱেৰে সিক্ত ৰসাস্বাদন কৰিবলৈ সুযোগ দিয়ে। অসীম, নিৰ্মল, অনুভৱ মাষ্টৰ অথবা মহেন্দ্ৰ মাষ্টৰ আটাইয়ে পাঠকৰ হৃদয়ত এনেভাৱে ঠাই উলিয়াই লয় যে, সহৃদয় পাঠকে একে বহাতে উপন্যাস এখন পঢ়ি শেষ কৰিব পৰা পৰিৱেশৰ সৃষ্টি কৰে। সেয়ে সাহিত্যৰ মূল্যায়নত স্বাভাৱিকতে ‛বকুল ফুলৰ দৰে' ভাল গুণাগুণ সম্পন্ন মানবিশিষ্ট সাহিত্যলৈ উন্নীত হৈছে। উপন্যাসখনৰ ৰচনাকালৰ পাছত ক'ভিডকালীন পৰিস্থিতি থকা স্বত্বেও উপন্যাসখনৰ পাঠকৰ অভাৱ হোৱা নাই।

বিভিন্ন সমালোচকে উপন্যাসখনৰ সম্পৰ্কত নিজস্ব বিচাৰধাৰা প্ৰকাশ কৰিছে। এই দুয়োটা কথাই উপন্যাসখনৰ জনপ্ৰিয়তা দুগুনে বঢ়াই তুলিছে।

এই গৱেষণা পত্ৰত তুলনামূলক সাহিত্যৰ বিষয়সাৰতত্ব পদ্ধতিৰে ‘বকুল ফুলৰ দৰে' উপন্যাসখনৰ বিষয়সাৰ আলোচনাৰ প্ৰয়াস কৰা হৈছে। ই উপন্যাসখনৰ সাহিত্যৰ মূল্য এ সামাজিক মূল্য, মানৱীয় মূল্য নিৰূপণ কৰাত সহায় কৰিব বুলি আশা কৰিব পাৰি।

১.১ আলোচনাৰ পদ্ধতি ঃ

গৱেষণা পত্ৰখনত উপন্যাসখনৰ বিষয়সাৰ ; জীমতমদ্ধ ৰ অধ্যয়নৰ বাবে দুটা পদ্ধতি গ্ৰহণ কৰা হৈছে। ‘ তুলনামূলক অধ্যয়ন পদ্ধতি' আৰু ‘ বিশ্লেষণাত্মক পদ্ধতি'।

১.২ আলোচনাৰ পৰিসৰ ঃ

‘বকুল ফুলৰ দৰে' উপন্যাসখনত সাম্প্ৰতিক শিক্ষা ব্যৱস্থা এ ছাত্ৰ আৰু শিক্ষকৰ সম্পৰ্ক, সামাজিক বিভিন্ন সমস্যা, আৰ্থিক ভাৱে দুৰ্বল শ্ৰেণীৰ মানুহৰ স্বভাৱগত দোষ- ভুল, শিক্ষকৰ মাজত থকা প্ৰজন্মৰ ব্যৱধান আৰু শিক্ষণ প্ৰণালীৰ পাৰ্থক্য আদি বিভিন্ন প্ৰসংগ উপন্যাসখনত প্ৰকাশিত হৈছে। তথাপি এই আলোচনাত উপন্যাসখনৰ বিষয়সাৰ বা ঘাইসুৰ ; জীমতমদ্ধ অধ্যয়নতেই পৰিসৰ সীমিত।

২.০ মূল আলোচনা ঃ

গৱেষণা পত্ৰখনিত ‘বকুল ফুলৰ দৰে' উপন্যাসখনৰ আলোচনালৈ অহা মূল দিশসমূহ হৈছে- কাহিনী, বিষয়সাৰ, উপন্যাসখনৰ বিষয়সাৰ, বিষয়সাৰৰ মূল সূত্ৰ অনুসন্ধান, বিষয়সাৰক সমৃদ্ধ কৰা মূল বিন্দু বা মটিফ ।

২.১ উপন্যাসখনৰ কাহিনী ঃ

‘বকুল ফুলৰ দৰে' উপন্যাসখন ৰচিত হৈছে সাম্প্ৰতিক অসমৰ শিক্ষা ব্যৱস্থা, সাংস্কৃতিক বিপৰ্যয়, ৰাজনৈতিক প্ৰমূল্যহীনতা আদি বিভিন্ন বিষয়ৰ পটভূমিত। ইয়াৰ ভিতৰত শিশু মনস্তাত্ত্বিক কাৰকে উপন্যাসখনৰ কাহিনী অগ্ৰগতিত বিশেষ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছে। এই কাহিনী অসীম আৰু নিৰ্মলৰ। এই কাহিনী মহেন্দ্ৰ মাষ্টৰ আৰু অনুভৱ মাষ্টৰৰ এ এই কাহিনী অসীমৰ দেউতাক আৰু মাকৰো।

সৰুৰে পৰা পঢ়া শুনাত মেধা শক্তি সম্পন্নতাৰ পৰিচয় দিয়া অসীমৰ হঠাতে নৱম শ্ৰেণীৰ পৰীক্ষাৰ ফলাফলত হতাশাজনক প্ৰদৰ্শন হ'বলৈ ধৰিলে। তাৰ বিপৰীতে বন্ধু নিৰ্মলৰ ফলাফল উন্নত হ'বলৈ ল'লে। নিজৰ অন্তৰ্জগতৰ খবৰ কাকো দিব নিবিচৰা অসীমৰ ঘৰুৱা পৰিস্থিতি তাৰ পঢ়া শুনাত বেয়া হোৱাৰ মূখ্য কাৰক হৈ পৰিল। অসীমৰ দেউতাকে লাহে লাহে নিয়মিত ৰূপত মদ খাবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। এই মদ খোৱা বদ অভ্যাসৰ বাবে অসীমহঁতৰ ঘৰুৱা পৰিস্থিতি ক্ৰমাৎ বেয়াৰ ফাললৈ ঢাল খালে। অসীমৰ মনোজগতত এই কথাই বিৰূপ প্ৰতিক্ৰিয়াৰ সৃষ্টি কৰিলে।অসীমৰ মাকে আনৰ ঘৰত কাম কৰিবলৈ যাব লগা হ'ল। ভনীয়েকো লাহে লাহে ডাঙৰ হৈ আহিল। ঘৰখন আৰ্থিক দূৰৱস্থাই গ্ৰাস কৰি ধৰিলে। তথাপি প্ৰথম অৱস্থাত অসীম স্কুললৈ গৈ আছিল। কিন্তু পঢ়া শুনা ভালকৈ কৰিবলৈ ঘৰুৱা পৰিবেশ নোপোৱা বাবে অসীমৰ পঢ়াত মনোযোগিতা কমি গৈছিল। যাৰ বাবে গণিতত খুব চোকা ল'ৰাটোক যিজন মহেন্দ্ৰ মাষ্টৰে এসময়ত ‘জুৱেল’ বুলি কৈছিল, সেইজনেই তাক ককৰ্থনা কৰিবলৈ লোৱাত

অসীমে স্কুল যাবলৈ এৰি দিলে। তথাপি নিৰ্মলৰ একান্ত অনুৰোধ এৰাব নোৱাৰি অসীম পুনৰ এদিন স্কুললৈ গৈছিল। কিন্তু দুৰ্ভাগ্যবশতঃ সেইদিনা কিতাপ নিব নোৱাৰা অসীমক মহেন্দ্ৰ মাষ্টৰে চেকনিৰ কোব দিয়াৰ লগতে সকলোৰে সন্মুখত কৰা তিৰস্কাৰত অসীম ইমানেই মৰ্মাহত হ'ল যে সি আৰু স্কুললৈ কেতিয়াও নোযোৱাৰ সিদ্ধান্ত ল'লে। ঘৰখনৰ আৰ্থিক অৱস্থাত কিছু সকাহ দিয়াৰ উদ্দেশ্যেৰে অসীম শিলভঙা কাৰ্যত সোমাল। এই কামত তাৰ দৰে বহুকেইজন শিশু আছিল যিবোৰে বিভিন্ন কাৰণত বিভিন্ন ক্লাছত স্কুললৈ যোৱা, পঢ়া বাদ দিছিল। এক হতাশাজনক পৰিৱেশত অসীম এ অসীমৰ ঘৰখন, বন্ধু নিৰ্মলৰ অসীমৰ সম্ভাৱনাক লৈ ডুবি থকাৰ সময়তে অসীমহঁতৰ স্কুলখনলৈ নতুনকৈ এজন শিক্ষক আহিল . অনুভৱ মাষ্টৰ। অনুভৱৰ শিক্ষণ পদ্ধতিটো আন শিক্ষক সকলতকৈ কিছু পৃথক। তেওঁ ছাত্ৰৰ মনোজগতক বুজি বিষয়বোৰৰ লগত সংবেদনশীলতাৰে সহযোগিতা কৰে। এই কথাই নিৰ্মলৰ মনত আশাৰ সঞ্চাৰ কৰিলে। অসীমৰ গাণিতিক দক্ষতা সম্পৰ্কত ইতিমধ্যে নিৰ্মলে অনুভৱৰ মনত প্ৰত্যয় জন্মাবৰ যত্ন কৰিলে আৰু অসীমক অনুভৱ মাষ্টৰৰ যোগেদি স্কুললৈ ঘূৰাই অনাৰ প্ৰযত্ন আৰম্ভ কৰিলে। তিনিটা জটিল অংক সমাধান কৰি দিব পৰা অসীমক শিল ভঙা কাৰ্যৰ পৰা ঘূৰাই পঢ়া টেবুললৈ আনোতে অনুভৱৰ বহুত কষ্ট হ'ল। তেওঁৰ এই কাৰ্যত জিলমিল মাষ্টৰণীয়ে প্ৰত্যক্ষ ভাৱে আৰু মহেন্দ্ৰ মাষ্টৰে পৰোক্ষ ভাবে যথেষ্ট সহায় আগবঢ়ালে। অৱশেষত সকলো শংকা কাটি কৰি অসীম তাৰ প্ৰিয় বকুল গছজোপা থকা বিদ্যালয়খনলৈ আহিল আৰু দশম শ্ৰেণীৰ শিক্ষান্ত পৰীক্ষা দিবলৈ সাজু হ'ল। আৰ্থিক সকাহ দিবৰ বাবে ৰাতিপুৱা বাতৰি কাকত বিলোৱাৰ কাম এটা অনুভৱে ঠিক কৰি দিলে। নিৰ্মলৰো শাৰীৰিক অসুস্থতা আছিল। তথাপি অনেক সংকুলতাক প্ৰতিহত কৰি নিৰ্মল আৰু অসীমে হাইস্কুল শিক্ষান্ত পৰীক্ষাত ষ্টেণ্ড কৰিবলৈ সক্ষম হ'ল। এই সফলতাই পৰিবৰ্তিত কৰিলে অসীমৰ দেউতাকক, অসীমহঁতৰ অঞ্চলটোক তথা বিদ্যালয়ৰ শিক্ষক সকলক । তেওঁলোকৰ চিন্তা চেতনাত এক নতুন জাগৰণ, নতুন সচেতনতাৰ জোৱাৰ আনিবলৈ সমৰ্থ হ'ল।

২.২ বিষয়সাৰ (জীমতমন্ধ্র ঃ

৳ তুলনামূলক সাহিত্যৰ অধ্যয়নত সাহিত্য পাঠ ;জমগজন্ধ্র ৰ বিষয়সাৰৰ অধ্যয়ন কৰা হয়। বিষয়সাৰ শব্দটোৰ ব্যুৎপত্তিগত অৰ্থই যিকোনো বিষয় বা কৰ্মৰ ঘাই সুৰলৈ আঙুলিয়ায়।"১

অৰ্থাৎ ই সাহিত্য কৰ্মটোৰ বিষয়বস্তুৰ কেন্দ্ৰীয় ভাৱক বুজায়। যিকোনো সাহিত্য কৰ্ম একোটা সৃষ্টি হোৱাৰ আগত লেখকৰ মনোজগতত দীৰ্ঘ সময় জুৰি ভাৱৰ উক্ মুকনি উঠি থাকে। এই বিমূৰ্ত ভাৱক সাজ পিন্ধাই সাহিত্য ৰূপ দিবলৈ যাওঁতে লেখক জনৰ মনগহনত এক দীঘলীয়া প্ৰক্ৰিয়া চলে। এই প্ৰক্ৰিয়াটো এনেধৰণৰ . ভাৱ> চিহ্ন> সঞ্চাৰিণী ভাৱশ্ৰোত> আৰ্হিৰূপ> ভাবৰেখা>বিষয়সাৰ> বিষয়বস্তু। ৳২

জীমতম বা বিষয়সাৰৰ লগত চৰিত্ৰ এ সংলাপ, কাহিনী, ঘটনাক্ৰম আদিৰ সংযোগ ঘটে তেতিয়াই সাহিত্য কৰ্মটোৰ বিষয়বস্তু ;`নষ্ঠৰমৰজ তঁজজমতন্ধ্র ৰ গঠন হয়।

২.৩ ‘বকুল ফুলৰ দৰে' উপন্যাসখনৰ বিষয়সাৰৰ অধ্যয়ন ৰু

উপন্যাসখন লেখাৰ আঁৰৰ কাহিনী প্ৰকাশ কৰি ঔপন্যাসিকে নিজে কৈছে . ৳মই এগৰাকী শিক্ষক- গণিতৰ শিক্ষক .. ছাত্ৰ আৰু শিক্ষক হিচাপে আমাৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাটো খুব ওচৰৰ পৰা পৰ্যবেক্ষণ কৰাৰ সুযোগ পাইছিলোঁ। কিছু ক'বলগীয়া কথা মনৰ ভিতৰত ক্ৰমশঃ জমা হৈ গৈ আছিল। সেইবোৰকে ‘বকুল ফুলৰ দৰে' প্ৰকাশ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিলোঁ। শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ লগতে তাত মই ওচৰৰ পৰা দেখা সমাজখন, অধঃপতিত ৰাজনীতি, সাংস্কৃতিক অৱক্ষয়, প্ৰকৃতি ধ্বংস, শিশু শ্ৰমিক, নিচা শক্তিৰ ভয়াবহতা আদি কথাবোৰেও ঠাই পাইছিল।"৩

এই দিশৰ পৰা বিশ্লেষণ কৰি চালে স্পষ্ট হয় যে ‘বকুল ফুলৰ দৰে’ উপন্যাসখনৰ বিষয়বস্তু মূলতঃ সাম্প্ৰতিক শিক্ষা ব্যৱস্থা, কিছু আঁসোৱাহ, কিছু নেতিবাচক, সম্ভাৱনা আৰু ইতিবাচক। সুক্ষ্ম দৃষ্টিৰে লক্ষ্য কৰিলে এই কথা প্ৰত্যক্ষ হয় যে উপন্যাসখনত শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ কিছু ত্ৰুটিৰ বাবে হোৱা কিশোৰ মনোজগতৰ দ্বন্দ্ব . শংকা . নিৰাশা বা হতাশাগ্ৰস্ততা আৰু অনুভৱ মাষ্টৰৰ দৰে শুভ, ইতিবাচক শক্তিয়ে অনা প্ৰত্যাহ্বান স্বপ্ন আৰু সম্ভাৱনা উপন্যাসখনত প্ৰকাশিত হৈছে। ক্ষয়িষ্ণু সামাজিক পৰিৱেশ ৎ অৰ্থনৈতিক আৰু পাৰিবাৰিক অস্হিৰতাই কিদৰে প্ৰতিভাবান ছাত্ৰৰ ভৱিষ্যতৰ আশাক হতাশালৈ পৰিণত কৰিব পাৰে, সেই কথাও উপন্যাসখনৰ মাজেদি প্ৰকাশিত হৈছে। মুঠ কথাত ‘বকুল ফুলৰ দৰে’ উপন্যাস খনৰ বিষয়সাৰ হৈছে .. শিক্ষা মনস্তত্বত কৰা ক্ৰিয়া আৰু প্ৰতিক্ৰিয়া।

২.৪ বিষয়সাৰৰ মূল সূত্ৰ অনুসন্ধান ঃ

‘বকুল ফুলৰ দৰে’ উপন্যাসখনৰ কেন্দ্ৰীয় চৰিত্ৰ অসীমৰ কণমানি জীৱনলৈ অহা দুৰ্যোগ ৎ মানসিক কষ্ট, শাৰীৰিক কষ্ট, আশাৰ-পোহৰ, জ্ঞানৰ আলোকমুখী যাত্ৰা . এই আটাইবোৰ কথাই পাঠকৰ মন-প্ৰাণ ভৰাই ৰাখিব পাৰে। অৱশ্যে ঔপন্যাসিকে এঠাইত নিজৰ ভাৱ ব্যক্ত কৰি লিখিছে .‘বকুল ফুলৰ দৰে’ আছিল ছিৰিয়াছ বিষয় এটাক লৈ কৰা সম্পৰীক্ষা . এটা প্ৰত্যাহ্বানো। শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ নেতিবাচকতাৰ মাজতো এই গ্ৰন্থখনে পাঠকলৈ এক আশাৰ ৰেঙণি কঢ়িয়াই আনিবলৈ সক্ষম হৈছে। এনে ছিৰিয়াছ বিষয় যদিও উপন্যাসখন পঢ়ি উঠাৰ পিছত পাঠকৰ নিয়ৰত তিতা শেৱালিৰ দৰে অসীম- নিৰ্মলৰ প্ৰতি মৰমতে পমে, অনুভৱ মাষ্টৰৰ প্ৰতি কৃতজ্ঞতাৰ চকুলো টুকে। উপন্যাসখনত কৈশোৰ অৱস্থাৰ মানসিক দ্বন্দ্বক বৰ সুন্দৰকৈ প্ৰতিফলিত কৰিছে। শিক্ষা ব্যৱস্থাত সাধাৰণতে দেখা যায় শ্ৰেণী পৰীক্ষাত ভাল ফলাফল প্ৰদৰ্শন কৰা ছাত্ৰ ছাত্ৰীক শিক্ষকে অধিক গুৰুত্ব, পঢ়াত কেঁচা ছাত্ৰ ছাত্ৰীৰ প্ৰতি অৱহেলাৰ দৃষ্টি, ছাত্ৰ ছাত্ৰীৰ পৰা মনে বিচৰা ধৰণৰ উত্তৰ নাপালে বা ফল নাপালে শিক্ষকে শাস্তিমূলক বিধান দিয়া, ছাত্ৰ ছাত্ৰীৰ শ্ৰেণীত অনুপস্থিতিৰ আঁৰত থকা পৃষ্ঠভূমি অধ্যয়নৰ যত্ন নকৰা আদি। এনে গতি- বিধিয়ে কিশোৰ/শিশু মনোজগতত কেনেধৰণৰ প্ৰতিক্ৰিয়া প্ৰকাশ কৰিব পাৰে, সেই কথা বুজি পাবলৈ তেওঁলোক যেন অপাৰগ। ‘চেকনিৰ আগত বিদ্যা’ আৰু ‘শিক্ষকৰ প্ৰতি ভয়েই ভক্তি’ এইধৰণৰ পুৰণিকলীয়া নীতি-আদৰ্শত ছাত্ৰৰ মনোজগতক শিক্ষকে স্পৰ্শ কৰিবলৈ কঠিন। উপন্যাসখনত অসীমৰ স্কুল দ্ৰপ দিয়া কাৰ্যৰ আঁৰত থকা কাৰক এইবোৰো। যিজন মহেন্দ্ৰ মাষ্টৰে এসময়ত তাক জুৱেল বুলি কৈছিল, সেই মন্তব্যইও যে ৰমেনৰ দৰে আন কিছুমান পঢ়াত দুৰ্বল ছাত্ৰ ছাত্ৰীৰ মনত হীনমন্যতা আৰু হতাশাৰ সৃষ্টি কৰে সেই কথাও উপন্যাসখনত বাদ পৰি যোৱা নাই। তাৰ বিপৰীতে অনুভৱ মাষ্টৰৰ ছাত্ৰৰ সৈতে অনুভৱী সম্পৰ্ক গঢ়ি, সিঁহতৰ মনক বুজি পৃষ্ঠভূমিৰ পৰিস্থিতিক অধ্যয়ন কৰি, সমস্যা সমাধানৰ বাট কাটি শিক্ষা প্ৰদানৰ পদ্ধতিয়ে কেৱল ছাত্ৰজনৰে উপকাৰ নকৰে, সমাজখনলৈও নতুন চিন্তাৰ পোহৰ আনে। উপন্যাসখনৰ শেষত হাইস্কুল শিক্ষান্ত পৰীক্ষাত বিদ্যালয়ৰ একমাত্ৰ অনুত্তীৰ্ণ হোৱা সীমান্তই অভিভাৱকৰ তিৰস্কাৰ শুনি ঘৰৰ পৰা দূৰৈত মুকলিত বাঁহী বজাই থকা অৱস্থাত অনুভৱ মাষ্টৰে সীমান্তৰ ভাঙি পৰা মনটোত নতুন উদ্যম জগাই কৈছে . ৎঅকল তুমিহে ইমান ধুনীয়াকৈ বাঁহী বজাব পাৰা সীমান্ত। আমাৰ স্কুলৰ কোনেও তোমাৰ দৰে বাঁহী বজাব নাজানে ।"৪

এই কথাষাৰত যেন গোটেই উপন্যাসখনৰ বিষয়সাৰৰ মূল সূত্ৰ লুকাই আছে। ব্যক্তি নিৰ্বিশেষে প্ৰত্যেকৰে পাৰদৰ্শিতা, গুণ পৃথক। তাক সাধাৰণীকৰণ আৰু তুলনা কৰাতো ভুল। শিক্ষা প্ৰদানত এই দিশটোলৈ বিশেষ লক্ষ্য ৰখাটো উচিত।

২.৫ উপন্যাসখনৰ বিষয়সাৰক সমৃদ্ধ কৰা অন্যান্য কিছুমান দিশ ঃ

‘বকুল ফুলৰ দৰে’ উপন্যাসখনৰ মূল বিষয়সাৰৰ লগত আন কিছুমান আনুষংগিক দিশ প্ৰকাশিত হৈছে যিবোৰৰ অবিহনে উপন্যাসখনৰ গতি ৰুদ্ধ। এই দিশসমূহ প্ৰধানকৈ এনেধৰণৰ .

ক) জ্ঞানৰ পোহৰে সমাজৰ প্ৰগতিৰ বাট কাটে . ঔপন্যাসিক মৃণাল কলিতাই উপন্যাসখনৰ বাবে সাহিত্য অকাডেমিৰ কাল সাহিত্য পুৰষ্কাৰ গ্ৰহণ কৰি প্ৰদান কৰা ভাষণত উল্লেখ কৰিছে . মই বিচাৰিছিলোঁ . কথাবোৰ আলোচিত হওক এ চৰ্চিত হওক এ আমি সকলোৱে সততাৰ এটা পোহৰমুখী পথেৰে যাত্ৰা কৰিবলৈ চেষ্টা কৰোঁহক . খুপি খুপি হ'লেও আমি অন্ততঃ পোহৰমুখী হওঁ ।"৫ অন্ধকাৰছন্ন সমাজ একোখনক পোহৰমুখী কৰাৰ একমাত্ৰ উপায় হৈছে শিক্ষা। শিক্ষাই সমাজ সুস্হিৰ কৰে, সংস্কৃতিক বিজতৰীয়া হোৱাৰ পৰা বিৰত ৰাখে এ অৰ্থনৈতিক দুৰাৱস্হা নাইকিয়া কৰে। উপন্যাসখনে এই বাৰ্তা কঢ়িয়াবলৈ সক্ষম হৈছে।

খ) ব্যক্তিভেদে দক্ষতা আৰু পাৰদৰ্শিতা ভিন্ন . উপন্যাসখনত প্ৰত্যেক ব্যক্তি যে পৃথক সত্বা, কাৰো লগত কাকো তুলনা কৰা উচিত নহয় সেই কথা প্ৰকাশিত হৈছে। মহেন্দ্ৰ মাষ্টৰ গণিতত পণ্ডিত কিন্তু তেওঁৰ শিক্ষাদান পদ্ধতি আওপুৰণি এ ই ছাত্ৰৰ অন্তৰ্জগতৰ খবৰ নলয়। কিন্তু অনুভৱ মাষ্টৰৰ শিক্ষণ পদ্ধতি ছাত্ৰৰ অন্তৰ্জগতৰ দুৱাৰ খুলি তাত সোমাই সমস্যা সমাধান কৰি অহা বিধৰ। দুয়ো পৃথক, অৱশ্যে দুয়োৰে উদ্দেশ্য সৎ আৰু মহৎ।

গ) ভাৰতবৰ্ষৰ দৰে উন্নয়নশীল দেশত স্কুল ড্ৰপ আউট কেছ নিতান্ত সাধাৰণ .. ভাৰতবৰ্ষত বৰ্তমান শিক্ষাৰ প্ৰসাৰতা তুলনামূলকভাৱে আগতকৈ বাঢ়িছে যদিও এতিয়াও শিশু শ্ৰমিকক কামত লগোৱা বে-আইনীভাৱে চলি আছে। ইয়াৰ অন্যতম কাৰণ স্কুল ড্ৰপ আউট। স্কুল ড্ৰপ আউটৰ অনেক কাৰক থাকিব পাৰে। কিন্তু সেই কাৰকবোৰ সমাধান কৰি এনে শিশুবোৰ পুনৰ স্কুললৈ আনিবলৈ, যিখিনি পৰিশ্ৰম মানসিকতা আৰু সময় লাগে, সেয়া শিক্ষা ব্যৱস্থাত পৰ্যাপ্ত পৰিমাণে নাই।

ঘ) গণহতাশা- উপন্যাসখনত ঔপন্যাসিকে জিলমিল মাষ্টৰণীৰ মুখেদি এটা অত্যন্ত নিৰ্মম বাস্তৱক স্পষ্ট ৰূপত প্ৰকাশ কৰিছে এনেদৰে . ‍ঃবাহ্যিকভাৱে আপুনি দেখিব . গাওঁবোৰ অনবৰতে দলদোপ- হেন্দোলদোপ হৈ আছে। পিছে মিছা। আচলতে কাৰো চকুত আপুনি সপোন দেখিবলৈ নাপাব । বাৰ মাহত তেৰটা উৎসৱ পাতি দলদোপ-হেন্দোলদোপ হৈ থকা গাঁওখনো চূড়ান্ত হতাশাত বুৰি আছে। . উ কমচতমেপবদঘ গণহতাশা?"৬ সঁচাকৈয়ে মানুহবোৰৰ চকুত স্বপ্ন নাইকিয়া হৈ গৈছে। ইয়াৰ অন্তৰালত বহুত কাৰণ আছিল। চতুৰ ৰাজনৈতিক নেতাবোৰে দৰিদ্ৰ শ্ৰেণীৰ মানুহবোৰক ভোট পাবৰ বাবে সাময়িক তুষ্টি দিয়ে, য'ত তেওঁলোকৰ সমস্যাবোৰৰ সমাধান হোৱা স্হায়ী উপায় নাথাকে। দুৰ্নীতি পৰায়ণ নেতা বিষয়াই মানুহক লুটে, সৰ্বহাৰাক লৈ ৰাজনীতি কৰে। এই পীড়িত মানুহবোৰৰ অৱস্থাৰ কোনো উত্তৰণ নহয়। নেতা বিষয়াই সম্পত্তিৰ পাহাৰ গঢ়ে। বুদ্ধিজীৱীবোৰে শীত তাপ নিয়ন্ত্ৰিত কোঠাত বহি আঁচনি তৈয়াৰ কৰে। কিন্তু শিপাৰ লগত সম্পৰ্ক নথকা, গৱেষণা নকৰাকৈ এই আঁচনিবোৰৰ বাস্তৱত বিশেষ ফলপ্ৰসূতা নাথাকে। গতিকে সমাজৰ দূৰ্বল মানুহখিনি সদায় তেনেকৈয়ে থাকি যায়।

ঙ) প্ৰকৃতি ধ্বংস কৰি অবৈধ ব্যৱসায় গঢ়া . ঃবকুল ফুলৰ দৰে' উপন্যাসখনত অসীমহঁতে শিল ভঙা কুৰেৰিটো অবৈধ। প্ৰকৃততে পাহাৰৰ শিল ভঙা কাৰ্য প্ৰকৃতি ধ্বংসকামী কাৰ্য। এনে কাৰ্যক কেতিয়াও বৈধ কৰিবই নালাগে। পাহাৰ ধ্বংস হ'লে সভ্যতাৰ ধ্বংস হ'ব। মানুহৰ মাজত এই প্ৰকৃতি সচেতন মানসিকতাৰ চূড়ান্ত অভাৱ পৰিলক্ষিত হয়।

উপন্যাসখনত এইবোৰৰ লগতে শিক্ষক দিৱসৰ দিনটোত শিক্ষকৰ আশা আৰু স্বপ্ন, মানুহৰ নৈতিক স্খলন আদি দিশবোৰো বাস্তৱধৰ্মীতাৰে উপস্থাপন হৈছে।

২.৬ বিষয়সাৰক সমৃদ্ধ কৰা মূল বিন্দু বা মটিফ ;ভৱজপদ্বি ঃ

সাহিত্য কৰ্মত মূল ঃজীমতউমঃ ৰ গৰ্ভঅংশৰ চানেকি স্বৰূপে ব্যৱহাৰ হোৱা ধাৰণাটোৱেই মটিফ।"৭ ই কোনো চৰিত্ৰ, কোনো ভাৱমূৰ্তি, কোনো আৰ্হি, কোনো মৌখিক কথনৰ নমুনা আদি যিকোনো হ'ব পাৰে।

ঃবকুল ফুলৰ দৰে' উপন্যাসখনৰ বিষয়সাৰৰ মূল বিন্দু বা মটিফ হৈছে অসীমহঁতৰ বিদ্যালয়ৰ বকুল গছজোপা। স্কুল এৰাৰ পিছতো অসীমৰ স্কুলখনৰ প্ৰতি আটাইতকৈ মায়া আছিল বকুল জোপালৈ। বকুলজোপা দেখিলেই তাৰ গাটো চুই চাবলৈ সি উদ্বাউল হৈ পৰিছিল। পৰীক্ষাৰ ৰিজাল্টৰ দিনাও গছজোপাই তাৰ লগ দিছিল। গছজোপাৰ লগত তাৰ এক অবুজ সম্পৰ্ক আছিল। কিন্তু সেইজোপা বকুল গছৰ তলতে অসীমৰ দেউতাকক আঠু কঢ়াই কাণত ধৰাই চুলি কাটি দিছিল। শাৰীৰিক মানসিক নিৰ্জাতন চলাইছিল গাঁৱৰ মানুহবোৰে। এই ঘটনাৰ পিছত অসীমৰ বকুলজোপাৰ ফালে চাবলৈও ভয় লগা হৈছিল। নিৰ্মল আৰু অসীমৰ বন্ধুত্বৰ সাক্ষী এই বকুল জোপা। এই বকুলৰ তলতে সিহঁতে মনৰ কথা পাতিছিল আৰু জীৱনৰ আটাইতকৈ ডাঙৰ পৰীক্ষাৰ ৰিজাল্টৰ ভাল খবৰটো বকুল জোপাৰ তলতে পালে। সমগ্ৰ উপন্যাসখনত বকুল গছজোপাই আশাবাদ আৰু মানৱতাবাদৰ এছাটি মৃদু বা বলাই থাকে। পাঠকে অসীম- নিৰ্মলৰ দুখ আৰু কাৰুণ্যত তিতি থাকিলেও বকুলজোপাৰ প্ৰতি যেন এক গভীৰ আস্থা অনুভৱ কৰে- নিশ্চয় তেওঁলোকৰ ভাল হ'ব। বকুলজোপা এক জীৱন্ত চৰিত্ৰ ৰূপ লৈ উপন্যাসখনৰ কেন্দ্ৰবিন্দু বা মটিফ হিচাপে ব্যৱহাৰ হৈছে।

৩.০ উপসংহাৰ

বকুল ফুলৰ দৰে উপন্যাসখনত ঔপন্যাসিক মৃণাল কলিতাই শিশু মনোজগতক উপলব্ধি কৰি সঠিক ৰূপত উপস্থাপন কৰাত সফল হৈছে। উপন্যাসখনৰ অসীম আৰু নিৰ্মল চৰিত্ৰই যিদৰে পাঠকৰ হৃদয় ভৰাই, সেইদৰে প্ৰত্যেকৰে জীৱনত একোজন অনুভৱ মাষ্ট্ৰৰ প্ৰয়োজনীয়তা উপলব্ধি কৰে। শিক্ষক সকলেও নিজৰ ব্যক্তিত্বৰ উত্তৰণ ঘটাই অনুভৱ মাষ্টৰৰ দৰে শিক্ষাদান কৌশল আয়ত্ব কৰিলে ছাত্ৰৰ বহু দিশত সহায় হয়। বাস্তৱত যে অনুভৱ মাষ্টৰৰ দৰে শিক্ষক অসমত নাই তেনে নহয়। হয়তো ক'ৰবাত তেওঁতকৈ অধিক কৰ্মশীল এ ক্ৰীড়াশীল অনুভৱী এ ছাত্ৰৰ মন বুজা শিক্ষক আছে। কিন্তু এই সংখ্যা গৰিষ্ঠ হোৱা উচিত।

সামগ্ৰিকভাৱে বিচাৰ কৰিলে উপন্যাসখন অসমীয়া উপন্যাস সাহিত্যত এক ব্যতিক্ৰমী সংযোজন। ই নিশ্চিতভাৱে ভৱিষ্যতে ঔপন্যাসিকলৈ এক নতুন বাট কাটি থৈ গৈছে। পৃথিৱীৰ বিভিন্ন ভাষালৈ এই উপন্যাসখন অনূদিত হোৱা উচিত আৰু ই তুলনামূলক সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰখনত এক লেখত ল'বলগীয়া অৱদান হ'ব।

প্ৰসংগ সূত্ৰ ঃ

১/পল্লৱী ডেকা বুজৰবৰুৱা এ তুলনামূলক সাহিত্যতত্ত্ব এপৃ০৬০

২/উল্লিখিত, পৃ.৬২

৩/মৃণাল কলিতা, বকুল ফুলৰ দৰে, পৃ.২০৪

৪/মৃণাল কলিতা, বকুল ফুলৰ দৰে, পৃ.২০২

৫/মৃণাল কলিতা, বকুল ফুলৰ দৰে, পৃ.২০৫

৬/মৃণাল কলিতা, বকুল ফুলৰ দৰে, পৃ.৬৮

৭/পল্লৱী ডেকা বুজৰবৰুৱা এ তুলনামূলক সাহিত্যতত্ত্ব, পৃ.৬৩

সহায়ক গ্ৰন্থপঞ্জী ঃ

কলিতা, মৃণালঃ বকুল ফুলৰ দৰে, গুৱাহাটীঃ বান্ধৱ, সপ্তত্ৰিংশ মুদ্ৰণ

বুজৰবৰুৱা, পল্লৱী ডেকাঃ তুলনামূলক সাহিত্যতত্ত্ব, ডিব্ৰুগড়, বনলতা, মে- ২০১৩

শইকীয়া, নগেনঃ গৱেষণা পদ্ধতি পৰিচয়, ডিব্ৰুগড়, কৌস্তুভ প্ৰকাশন ্ডিচেম্বৰ ২০০৫

হাজৰিকা কৰবী ডেকা আৰু পল্লৱী ডেকা বুজবৰুৱাঃ তুলনামূলক সাহিত্য বিকাশ আৰু বিৱৰ্তন, ডিব্ৰুগড়, কৌস্তুভ প্ৰকাশন, মাৰ্চ ২০০৮